

Білоус В. С.,

директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

**ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ – СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ
БІБЛІОТЕКИ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО (С. 62-72)**

У статті піднято стратегічні питання гармонізації традиційних та інноваційних форм і методів бібліотечної діяльності. Підкреслено пріоритетність в епоху інформатизації створення та функціонування електронної бібліотеки у вищому навчальному закладі. Розкрито окремі аспекти організації електронних ресурсів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

В статье подняты стратегические вопросы гармонизации традиционных и инновационных форм и методов библиотечной деятельности. Подчеркнуто приоритетность в эпоху информатизации создание и функционирование электронной библиотеки в высшем учебном заведении. Раскрыты отдельные аспекты организации электронных ресурсов в библиотеке Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского.

This article raises strategic questions of harmonization of traditional and innovative forms and methods in librarianship. It accentuates the priority of organizing and running an electronic library in institute of higher education in information era. The article also denotes certain aspect of formation and usage of electronic resources in the library of Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kotsyubynsky.

Ключові слова: бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, стратегія бібліотеки, інноваційна діяльність, інформаційні ресурси, електронні ресурси, електронна бібліотека, інституційний репозитарій.

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства вища освіта потребує якісного та оперативного інформаційного забезпечення навчально-виховного та науково-дослідного процесів. Нові освітні стандарти визначають перехід на компетентнісну парадигму діяльності вищого навчального закладу, що закономірно ставить високі вимоги перед сучасною бібліотекою, вимагає відповідності новим стандартам та впровадження якісних змін у всі сфери її діяльності [3, с. 36]. Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив інноваційні перетворення в усіх сферах людської діяльності, зокрема намітив новий вектор у діяльності бібліотеки. Варто

визнати, що у XXI ст. бібліотека вищого навчального закладу має бути своєрідним мікрокосмосом нової реальності [5, с. 37]. Перед бібліотекою постає виконання важливого завдання переходу від інформаційного суспільства до відкритої бібліотеки та суспільства знань.

Важливими завданнями бібліотеки вищого навчального закладу є формування електронних ресурсів, популяризація ідей відкритого доступу, побудова загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету. Комп'ютеризація, використання всесвітньої мережі Інтернет, збільшення електронних інформаційних ресурсів значно розширили і полегшили можливості та форми доступу до інформаційних ресурсів.

Мета статті. Головна мета пропонованої статті – на досвіді роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського показати значення формування електронних ресурсів у інформаційному забезпеченні навчального процесу та наукової діяльності вищого навчального закладу.

Успішність бібліотеки вчора: автоматизація; запровадження інформаційних технологій; інтенсивне технічне оснащення. Успішність бібліотеки сьогодні: стратегічне планування; управління якістю; подальше впровадження інновацій. Стратегічний та інноваційний менеджмент книгозбірні пов'язані із вдосконаленням інформаційного забезпечення викладачів та студентів, наданням широкого доступу до світових ресурсів, впровадженням автоматизованої видачі документів. Сучасний бібліотечний менеджмент здійснюється відповідно до концепції постійних та безперервних змін, що забезпечує життєздатність бібліотеки, її стійкість та розвиток [2, с. 10].

Бібліотека, шляхом використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, прагне відповідати статусу сучасного навчального, активно впроваджувати нові інформаційно-комунікаційні технології, брати участь в організації і підтримці інституційного репозитарію, забезпечувати якісне та оперативне інформаційне забезпечення.

Аналіз досліджень. Актуальність формування електронних ресурсів у бібліотеці вищого навчального закладу має особливе значення у час інформатизації та глобалізації усіх сфер життя. Даному питанню присвячено чимало робіт, ця тема розглядається на наукових конференціях, висвітлюється на сторінках фахових видань вітчизняними та світовими науковими працівниками, практиками освітянської та бібліотечної галузі, серед яких Є. Гусева, М. Гончаров, О. Ісаєнко, О. Качанова, Т. Кузьмініч, Л. Рудзський, С. Гришко, Л. Дмитренко, О. Шилюк, Т. Колесникова, Т. Луцишина, Т. Ярошенко та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, як науково-інформаційний та культурно-освітній центр, спрямовує свою діяльність на формування ресурсного потенціалу, створює сприятливі умови для поширення та вільного доступу до інформації, забезпечує подальше впровадження нових інформаційних технологій та якісне надання бібліотекою інформаційних послуг, відповідно до міжнародного стандарту ISO 9000.

Глобалізація і диференціація вищої освіти ставить перед університетською бібліотекою нові завдання. Виходячи із завдань бібліотека формує короткострокові та довгострокові цілі і плани виконання традиційними та інноваційними бібліотечними формами основної місії університету, що сконцентровано у формулі: навчати – пізнавати

– розвивати – популяризувати. Постійне впровадження інновацій в інформаційне середовище університету – стратегія розвитку освітянської книгозбірні. У сучасному інформаційно-освітньому просторі університету саме бібліотека здатна виконувати інтегруючі, систематизуючі, ресурсо-зберігаючі ролі та забезпечувати успішну комунікацію інформаційних потоків.

Інформатизація суспільства, нові вимоги до освіти та реформування вищої школи вимагають якісного та оперативного бібліографічно-інформаційного обслуговування, формування інформаційного поля та швидкого доступу до інформації користувачів освітянської галузі, впровадження інноваційних технологій у бібліотечну діяльність. Ключем до цього є використання сучасних засобів наукових комунікацій: баз даних, електронних публікацій, створення електронної бібліотеки, електронних колекцій, веб-сайту тощо.

У сьогоденних реаліях життя українського суспільства бібліотека трансформується у науковий інформаційний центр. Бібліотека орієнтується на актуальні для сучасного вищого навчального закладу інформаційні потреби, прагне розширити репертуар інформаційного фонду, у тому числі формування електронного контенту. Активно використовуючи у роботі нові форми і методи, поєднуючи традиційні та електронні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи, бібліотека Вінницького педуніверситету здійснює масштабне коло завдань щодо впровадження новітніх технологій. У цьому напрямі зроблені деякі кроки: формуються електронні ресурси, здійснюється створення баз даних, а також електронної бібліотеки та нових систем обслуговування користувачів (електронна доставка документів, зала електронної інформації, медіатека та корпоративні бібліотечно-інформаційні мережі).

Ректоратом університету затверджено «Стратегію розвитку бібліотеки» та розроблено «Перспективний план створення електронної бібліотеки». У цих документах визначено стратегічний контекст діяльності бібліотеки. При поточному і стратегічному плануванні та реалізації бібліотечних стратегій враховуються різні контексти – як традиційні так і інноваційні, що впливають на якість роботи всієї бібліотеки. Стратегією розвитку діяльності бібліотеки є впровадження нових інструментів та методів роботи, використання прогресивних інформаційних технологій.

Векторами розвитку бібліотеки педуніверситету є:

- формування потужної електронної бібліотеки із забезпеченням віддаленого доступу до електронного каталогу й електронних джерел;
- розширення спектру вторинної інформації;
- організація репозитарію відкритого доступу (цифрових колекцій статей науковців університету);
- створення реферативної продукції з метою повноцінного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі;
- підвищення комфортності бібліотечного середовища, формування позитивного іміджу бібліотеки.

Приймаючи участь у побудові єдиного інформаційно-освітнього середовища університету, бібліотека пов'язує пріоритети своєї діяльності у створенні умов для повного та оперативного забезпечення інформацією студентів та наукових працівників на основі сучасних прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій.

Для якісного та оперативного задоволення інформаційних потреб користувачів здійснюється автоматизація бібліотечних процесів, що передбачає стратегічну та поточну планово-організаційну базу, формування моделі сучасної бібліотеки ВНЗ модульного типу, яка поєднує:

- традиційні фонди та послуги;
- електронний каталог бібліотеки, в тому числі віддаленого та он-лайн доступу, що поступово трансформується в електронну бібліотеку;
- власні Інтернет-ресурси відкритого доступу;
- засоби доступу до передплатних або корпоративних бібліотек та баз даних;
- віртуальні довідкові служби;
- служби формування цифрових копій, електронна доставка документів та міжбібліотечний абонемент;
- віртуальні інформаційні або вебліографічні системи посилань на ресурси Інтернету.

Важливе місце належить комплектуванню інформаційно-бібліотечних ресурсів, що передбачає формування фонду документів на паперових та електронних носіях та багатопланову роботу фахівців бібліотеки.

Автоматизація процесів комплектування забезпечує якісне формування фонду, суттєво прискорює процеси обробки і перетворення даних; підвищує точність облікових і звітних відомостей; розширює можливості організації і різнобічного використання інформаційних ресурсів.

У разі відсутності паперових видань бібліотека спрямовує акценти на поповнення фонду електронних документів, забезпечення потреб користувачів через мережеві ресурси. Сьогодні у книгозбірні з'являються електронні підручники, інформаційні електронні ресурси, видання на не паперових носіях інформації (CD-ROM або DVD-ROM), завдання яких – підняти рівень і якість інформаційного забезпечення освіти.

Одним із важливих напрямів діяльності бібліотеки є формування та зберігання документно-інформаційних ресурсів, що включає облік, раціональне розміщення, реставрацію, консервацію, поцифрування, вилучення документів тощо.

Формування потужної електронної бібліотеки – пріоритетне завдання, стратегія розвитку, вектор діяльності бібліотеки, який визначається її статусом і станом фінансування, профілем комплектування та обсягом фондів, рівнем комп'ютеризації та програмного забезпечення, контингентом користувачів та їх потребою в інформації.

Після прийняття в Україні проекту «Електронна бібліотека України: створення центрів знань в університетах України» бібліотека акумулювала та систематизувала значні масиви електронних ресурсів. Електронна бібліотека є інформаційною системою, яка містить в собі упорядкований фонд електронних документів, сформованих у відповідних параметрах та програмно-технологічне забезпечення. Яке дозволяє створювати, опрацьовувати та зберігати даний фонд. [1, с. 70].

Електронна бібліотека університету – основа інтегрованої технологічної системи доступу до електронних загальноосвітніх ресурсів. Основні компоненти електронної бібліотеки: електронний каталог, інформаційно-пошукова система, бази даних повнотекстових видань, інституційний репозитарій, електронні зали, система

електронної доставки документів, система створення електронних навчальних матеріалів, яка забезпечує підсистеми (авторизація доступу, обміну, оперативного аналізу статистичної інформації).

Продовжується робота з обслуговування та наповнення баз даних електронного каталогу, створення власних ресурсів бібліотеки. Загальний об'єм файлів, створених або накопичених бібліотекою, як на сервері мережі, жорстких дисках відділу комп'ютеризації, так і в мережі Інтернет – понад 150 ГБ. Наразі електронний ресурс бібліотеки становить понад 280 тис. записів, у т. ч. ЕК – 250 тис. Активно наповнюються гіпертекстові (повнотекстові) документи та медіафонд. БД «Повнотекстові видання» становить – 6672 записів, фонд медіатеки – 1316.

Сьогодні, бібліотеку ВНЗ не можливо уявити без такого потужного засобу інформаційного обслуговування віртуальних користувачів як веб-сайт. Сайт бібліотеки є структурною одиницею загально університетського веб-сайту та служить для просування бібліотечної діяльності, передусім – її інформаційної функції, представляє і оперативно рекламує всі аспекти бібліотечної діяльності та різноманіття інформаційних ресурсів, незмірно підвищує престиж бібліотеки та університету. Користувачі самостійно здійснюють пошук в електронному каталозі на сайті бібліотеки. У всесвітній мережі створено доступ до електронного каталогу бібліотеки – Інтернет-каталог на базі зведеного ІРБІС-каталогу. Сформовано банер доступу до зведеного ресурсу з сторінки «Оголошення» сайту бібліотеки.

Одним із шляхів розповсюдження результатів дослідження наукових працівників університету, максимізації їх відкритості та наукового впливу, інтерактивним інструментарієм доступу до повнотекстових електронних здобутків є Інституційний репозитарій (електронний архів наукових публікацій) [7]. Наразі до репозитарію включено близько 600 публікацій наукових працівників університету.

Формуючи модель сучасної бібліотеки ВНЗ, бібліотека займає активну позицію в інформуванні користувачів і пропонує ряд нових послуг з інформаційного забезпечення. Проводиться робота щодо поліпшення доступу до національних і міжнародних електронних ресурсів навчальної та наукової інформації. Організовується тестовий доступ до EBSCOhost (доступних через веб-інтерфейс баз даних наукової інформації), який забезпечує можливості пошуку повнотекстових, рецензованих статей наукових журналів, довідників та інших публікацій з різних наукових дисциплін.

Інтернет-простір бібліотеки розширено за рахунок використання хмарних технологій, зокрема Google+. Бібліотека використовує Google-drive для обміну та спільного формування файлів. Постійно вдосконалюється структура блогу бібліотеки, створюються флеш-альбоми та Google-альбоми.

Використання web-технологій дає можливість надавати користувачу різнопланову інформацію як бібліографічну, так і повнотекстову, активно пропагувати фонди за допомогою віртуальних сервісів. Рівень комфортності доступу до інформації, незалежно від її формату, виступає важливим показником діяльності бібліотеки і однією з умов успіху впровадження інноваційних освітніх технологій в університеті.

Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах

користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг.

Наразі змінюється позиція бібліотеки у взаємовідносинах з користувачами, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, індивідуальних і групових форм бібліотечної діяльності. Інноваційні зміни, що суттєво покращили імідж бібліотеки дозволили перейти на нові форми обслуговування, дали можливість не тільки забезпечити максимальний обсяг інформації з вільним доступом до неї, а й створити комфортне інформаційне середовище.

Інформаційно-сервісний центр бібліотеки включає залу електронної інформації, електронну читальну залу, фонд медіатеки. Активно відбувається обслуговування користувачів в електронних залах. Консультантами електронних залів надається доступ до баз даних ЕК, сайту та інших Інтернет-ресурсів, медіатеки; обмін даними відбувається через клієнт-серверну бібліотечну мережу.

З метою покращення роботи бібліотеки, визначення стратегії її розвитку, систематично проводиться моніторинг інноваційної діяльності, формування та використання електронних ресурсів, процесу обслуговування користувачів. Якість складу фонду досягається шляхом постійного моніторингу забезпеченості навчального процесу за спеціальностями, дисциплінами, видами навчальних і навчально-методичних посібників.

Зрозуміло, що рівень та якість впровадження автоматизації у бібліотечну роботу залежить, насамперед, від технічного оснащення, фінансування на придбання необхідної техніки, ліцензованого програмного забезпечення та електронних ресурсів. Будь-яка автоматизована технологія несе за собою суттєві фінансові витрати, разом з тим, веде до: прискорення процесів обробки інформації та внесення даних; підвищення точності та надійності обліково-звітної інформації та збільшення можливостей всебічного статистичного аналізу; надання швидкого доступу до інформації та підвищення комфортності в обслуговуванні користувачів.

Модернізація університетської бібліотеки шляхом покращення її матеріального стану та впровадження у практику обслуговування сучасних інформаційних технологій не тільки підвищила ефективність збереження та використання інформаційно-бібліотечних ресурсів, а й значно вплинула на престиж, привабливість бібліотеки.

Інноваційний клімат є обов'язковою умовою розвитку бібліотеки, діяльність якої позначається постійним пошуком та засвоєнням нових напрямів. У процесі реалізації інновацій формується нова модель розвитку бібліотеки. Інноваційні міні-проекти, розроблені за напрямками діяльності бібліотеки, були основним підґрунтям для розробки проекту «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету – модель сучасної бібліотеки ВНЗ», є стратегією, фактором та умовою розвитку бібліотеки

Бібліотека змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, адаптується до змін, формує потужну електронну бібліотеку та одержує якісну визначеність своєї діяльності. Освітнянська книгозбірня була нагороджена Грамотою Міністерства культури України та Дипломом II ступеня Української бібліотечної асоціації за II-е місце у Всеукраїнському конкурсі «Бібліотека року 2014».

Висновок. Працівники книгозбірні, за підтримки ректорату, докладають максимум зусиль для того, щоб бібліотека розвивалася та відповідала вимогам сучасного навчального

закладу. З метою прогнозування майбутнього, привернення до бібліотеки уваги керівництва університету, персонал книгозбірні впроваджує інновації у бібліотечні процеси, що є важливим інструментом модернізації сучасної моделі бібліотеки ВНЗ. Успішно подолавши попередні етапи перспективного плану створення електронної бібліотеки, активізувалося виконання третього етапу: обслуговування користувачів в автоматичному режимі.

У перспективі бібліотека планує подальше використання інноваційних технологій в організації роботи та формування електронних ресурсів.

Підводячи підсумки можна сказати, що бібліотека Вінницького педуніверситету динамічно змінюючись під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, адаптується до нових вимог вищої освіти, визначає свою стратегію в активному постійному впровадженні інновацій у бібліотечні процеси та формуванні електронних ресурсів на вимогу навчального процесу та наукової діяльності університету.

Список використаних джерел

1. Ворфлік Л. В. Електронні бібліотеки як один із напрямів організації електронних інформаційних ресурсів / Л. В. Ворфлік, З. Г. Жеребкіна // Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ : збірник матеріалів науково-практичної Інтернет конференції (Вінниця, 12–18 квітня 2010 р.). – К. : Кондор, 2010. – С. 70.
2. Гусева Е. Н. Инновация как стратегия, фактор и условие развития библиотек / Е. Н. Гусева // Науч. и техн. б-ки. – 2014. – № 3. – С. 10–14.
3. Донець В. Використання електронних баз даних у сучасній бібліотеці вищого навчального закладу / В. Донець // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 3. – С. 36–38.
4. Кудінова Н. Інноваційні процеси в сучасній бібліотеці / Н. Кудінова // Бібліотечний форум України. – 2014. – № 3. – С. 32–33.
5. Люс Р. Библиотеки в изменяющейся вузовской среде / Рик Люс, Ли Вайнриб Гростал // Науч. и техн. б-ки. – 2013. – № 4. – С. 29–37.
6. Прилипко Т. А. Инновационные технологи в работе научно-библиографического отдела Национальной исторической библиотеки Украины / Т. А. Прилипко, К. Г. Таранюк-Русановский, Л. З. Рудзский // Науч. и техн. б-ки. – 2013. – № 3. – С. 64–71.
7. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Тетяна Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 5. – С. 3–10.